

DUCHOVNÉ PIESNE V MANUALE MUSICO- -LITURGICUM (EDITIO LATINO-SLAVICA) FRANTIŠKA ŽAŠKOVSKÉHO

PETER RUŠČIN

Mgr. Peter Ruščin, PhD., Ústav hudobnej vedy SAV, Dúbravská cesta 9, 841 04 Bratislava 4, e-mail: peter.ruscin@savba.sk

ABSTRACT

The liturgical handbook *Manuale musico-liturgicum* (Editio latino-slavica) by František Žaškovský (Eger 1853) is the second published Latin-Slovak ritual, after the *Cantionale Rituale* of 1681 by the Piarist Father Mikuláš Hausenka. The handbook contains liturgical chants and songs for the most important Holy Days and church ceremonies and is designed for organists and singers in the choirs of parish churches. It also includes 31 hymns to Slovak texts, of which 9 have organ accompaniment and two are adaptations for four voices. The editor, together with his brother Andrej Žaškovský, adopted and modified some hymns from older Slovak hymnals. Apart from that, they also created some texts and tunes of their own. The Slovak Catholic hymns with organ accompaniment had been published for the first time in 1847 (Martin Eliáš). As compared to M. Eliáš, the Žaškovský brothers worked out their organ accompaniment to the hymns in a more modern manner, using organ interludes in the mode of figurative passages between the lines or musical phrases. They attempted to resolve these interludes variably, in an attempt to avoid triviality and mannerism. Their ideal was rather a classical moderation and sense of proportion, and in this they stand somewhere between the classical school and the new sound ideal of another generation of organists in the second half of the 19th century.

Keywords: Manuale musico-liturgicum, František Žaškovský, Andrej Žaškovský, ritual, liturgical song, hymn, organ accompaniment to hymn-singing

Úvod

Svojou latinsko-slovenskou príručkou *Manuale musico-liturgicum* nadviazal František Žaškovský s odstupom takmer dvoch storočí na najstarší tlačený latinsko-slovenský prameň

tohto typu, *Cantionale rituale* piaristického pátra Mikuláša Hausenku.¹ Žaškovského príručku nemôžeme pokladať za rituál v užšom slova zmysle, aj keď, podobne ako Hausenkova tlač, vychádza z osnovy rímskeho rituálu. Žaškovský svoju príručku adresoval organizmom (kantorum) a spevákom na chóroch farských a kapitulských kostolov a zahrnul do nej okrem latinských spevov gregoriánskeho chorálu aj hymny, duchovné piesne a štvorhlasné úpravy liturgických spevov pre zbory na chóroch.² Podobné edičné aktivity vždy znamenali impulz na rozvíjanie týchto kľúčových inštitúcií katolíckej liturgickej hudby, čo bola zvlášť významná okolnosť aj v rozvoji a kultivovaní tradície slovenského cirkevného spevu. Z obsahu latinsko-slovenských rituálov sa môžeme sprostredkovane dozvedieť niektoré poznatky o charaktere a interpretačnej úrovni liturgického spevu slovenských katolíkov. Tieto pramene nepriamo potvrdzujú aj mieru uplatnenia slovenských duchovných piesní, resp. slovenských verzii hymnov a sekvencií v kontexte dobovej katolíckej liturgie.

Ako je známe, František Žaškovský vydal v roku 1853 dve edície svojej príručky, latinsko-slovenskú a latinsko-maďarskú.³ Hoci na titulnej strane je určený ako autor, na jej obsahu úzko spolupracoval so svojim mladším bratom Andrejom Žaškovským. Príručku pripravoval František už od konca 40. rokov. V tom čase pôsobili obidvaja bratia v Jágri. František zastával už od roku 1846 funkciu regenschoriho kapituly a bol učiteľom na Učiteľskom ústave v Jágri. Andrej práve nastúpil na miesto organistu v tamojšej katedrále (1850). Svoje vzdelanie si v rokoch 1851 – 1852 dopĺňal na Organovej škole v Prahe u riaditeľa ústavu Karla Františka Pitscha. Konkrétny autorský podiel každého z bratov nie je možné vymedziť.⁴ Vydania slovenskej a maďarskej edície *Manuale* spadajú do éry

¹ Hausenkov rituál sa používal ešte aj na prelome 18. a 19. storočia, čo je zrejme okrem iného z rukopisných doplnkov v jednom zo zachovaných exemplárov. Bližšie k obsahu rituálu porovnaj: KAČIC, Ladislav: *Cantus Catholici a dobová liturgická prax na Slovensku*. In: KAČIC, Ladislav (ed.): *Cantus Catholici a duchovná pieseň 17. storočia v strednej Európe*. Zborník z konferencie Bratislava, 25. – 26. 9. 2002. Bratislava : Slavistický kabinet SAV, 2002, s. 67.

² Obsahu tejto tlače sa v minulosti venovala Alexandra Schmidtová a František Turák. Ich príspevky obsahujú popis a krátku charakteristiku jej hudobných jednotiek, resp. analýzu harmonickú zložky. Porovnaj: SCHMIDTOVÁ, Alexandra: *Cirkevná hudba Andreja Žaškovského (1824 – 1882) a Františka Žaškovského (1819 – 1887)*. [Dizertačná práca.] Bratislava : ÚHV SAV, 2002; TURÁK, František: „Manuale musico-liturgicum“ Františka Žaškovského z hľadiska využitia harmonických prostriedkov. In: LENGOVÁ, Jana (ed.): *Duchovná hudba v 19. storočí* (Zborník z muzikologickej konferencie). Banská Bystrica, 1994, s. 89-96.

³ *MANUALE MUSICO-LITURGICUM (Chorálna kniha obriadov cirkevných) In usum ecclesiarum cathedralium et ruralium complectens Antiphonas, Hymnos, et Responsoria ad Processiones et solennes Benedictiones; item Hebdomadam Sanctam; Psalmos et Hymnos ad Vesperas etc. etc. partim cum Cantu gregoriano, partim figurali a quator vocibus, partim Choralis populari comitante Organo juxta Rituale, Missale et Breviarium Romanum speciatim pro Chori Regentibus, Organoidis, Cantoribus ruralibus, Seminariis, et Praeparandiis cum adjuncta brevi ad cantum gregorianum instructione. Elaboravit et editit FRANCISCUS ZSASSKOVSZKY Regens Chori Metropolitanae Ecclesiae Agriensis, et Professor Musicae Instituti Praeparandorum; R. Societatis Pragensis Promovedane Musicae Sacrae, et Academiae Sophiniana Cantus membrum. (Editio latino-slavica.) Agriae, 1853 Typis Lycei Archi-Episcopalis. Latinsko-maďarská edícia mala v zásade totožný titul: *MANUALE MUSICO-LITURGICUM (Karénekes kézikönyv.) in usum ecclesiarum etc. (ako vyššie) ... et Academiae Sophiniana Cantus membrum. (Editio latino-hungarica.) Proprietas Auctoris. Agriae, Typis Lycei Archi-Episcopalis. 1853.**

⁴ V predsluve sa hlavný editor František Žaškovský o tejto okolnosti zmieňuje len všeobecným spôsobom: „do ktorejžto som (totiž do príručky, pozn. autora), s pomocou mojeho mladšieho brata Ondreja, varhaníka čili organisty pri arcibiskupskom chráme jágerskom, a pri rukovodstve

pôsobenia jágerského arcibiskupa Vojtecha Bartakoviča (1792 – 1873), rodáka z Horných Lefantoviec, bývalého rožňavského biskupa, ktorý dôverne poznal zmiešané slovensko-maďarské jazykové prostredie. Vydaniu príručky v latinsko-slovenskej jazykovej verzii napomáhal nepochybne aj vplyv osobností najvyššieho kléru, ktoré pochádzali zo slovenského prostredia (okrem Bartakoviča to bol najmä ostrihomský arcibiskup Ján Scitovský, banskobystrický biskup Štefan Moyzes a rožňavský biskup Štefan Kollárčik). Neskoršie politické pomery v uhorskej časti monarchie a maďarizačné tlaky sa zrejme podpísali pod skutočnosť, že latinsko-slovenská verzia príručky už znovu nevyšla, zatiaľ čo maďarská verzia vyšla ešte dvakrát, v rokoch 1876 a 1911.⁵ Pri tomto type prameňov zohrávala otázka národného jazyka inú rolu než napríklad u spevníkov. Spevníky boli určené pre bežných veriacich, ktorí často neovládali dobre maďarský jazyk a bolo v záujme cirkevnej vrchnosti ich náboženské aktivity podporovať. Spev duchovných piesní nebol, samozrejme, oficiálnou súčasťou liturgie, aj keď ju mohol v určitej miere sprevádzať. Mal byť predovšetkým súčasťou života veriacich a uplatňoval sa aj mimo liturgie. To je zrejme dôvod, prečo aj v časoch intenzívnej maďarizácie slovenského etnika vyšiel značný počet katolíckych slovenských spevníkov vo viacerých vydaniach. Na druhej strane rituály a príručky tohto typu mali za cieľ usmerňovať liturgický spev pri oficiálnych, významných liturgických príležitostiach a dôraz sa kládol na jeho reprezentatívnu, z čoho vyplývala preferencia maďarčiny. Žaškovský mal prvé vydanie svojej príručky (zrejme v oboch jazykových verziách) pripravené do tlače už v roku 1850, ako to sám uvádza vo svojom predslove: „V poľahu tomto vidím moju dávnu žiadosť vyplnenú touto ručnou knihou spevu cirkevného, už r. 1850 najd. PP. Biskupom v Ostrihome zhromaždeným predloženou, a milostive prijatou...“ Obdobnú pasáž obsahuje aj predslav k latinsko-maďarskej edícii.

Duchovné piesne a spevy so slovenskými textami v latinsko-slovenskej edícii *Žaškovského Manuale*

Súčasťou Editio latino-slavica, teda slovenskej verzie Žaškovského rituálu z roku 1853, je 31 notovaných duchovných piesní, hymnov, antifón, sekvencií a litánií v slovenských textových verziách.⁶ Nepochybne boli určené na kolektívny spev veriacich usmerňova-

cirkevných hodnostárov, vyznačujúcich sa dokonalou známosťou sv. obradov cirkevných, zahrnul všetko to, čo sú povinní o sv. obradoch znať a plniť cirkevní speváci.“ ŽAŠKOVSKÝ, František, Ref. 3, s. I.

⁵ Edícia z roku 1876 má oproti 1. vydaniu titul prevažne v maďarčine: KARÉNEKES KÉZIKÖNYV (Manuale musico-liturgicum)... Egerben... 1876. V zásade sa koncepcia príručky zmenila z latinsko-maďarskej na maďarsko-latinskú, samozrejme, pri zachovaní latinčiny ako ústredného jazyka liturgických spevov. Obsah vydania sa v porovnaní s 1. latinsko-maďarskou edíciou značne rozšíril. Pridaný je poriadok spevov k adorácii pred Sviatosťou oltárnou, ďalej kajúca pobožnosť v pôste, oktáva sv. Jána Nepomuckého, liturgické spevy na sviatok sv. Donáta, Vendelína, rôzne odpustové slávnosti. V porovnaní s 1. výdaním boli niektoré maďarské duchovné piesne vypustené a viaceré pridané, väčšinou s organovým sprievodom. Príručka obsahuje navyše aj poriadok k obradom sv. krstu, krížovej ceste, k školským slávnostiam, posviacke organu a pod.

⁶ Alexandra Schmidtová venovala duchovným piesňam v Žaškovského príručke krátku kapitolu. Zmieňuje sa v nej o 29 slovenských duchovných piesňach, nakoľko do svojho výberu nezaradila

ný organistom a spevákmi na chóre, prípadne predspevákmi pri procesiách. Z veľkej časti je to repertoár známy zo starších kancionálových tlačí, ktoré Žaškovský vo svojom predslove sám označuje ako „zbierky národných piesní“, keď pod pojmom „národná pieseň“ zjavne rozumie duchovnú pieseň v slovenskom jazyku.⁷ Organový sprievod je v tejto tlači doplnený u 9 piesní a antifón z uvedenej skupiny, 3 ďalšie spevy sú v štvorhlasných úpravách. U ostatných je zapísaný len nápev, čo zväčša odráža ich funkciu sprievodného spevu k procesiám mimo chrámu, kde sa s organovým sprievodom nepočítalo. Štvorhlasné úpravy sú uvedené pri krátkych litániových rezponzóriách a tiež u jedného z hymnov, kde sa predpokladala aktívna účasť schóly.

Incipit (názov)	Úprava	Str.	Text	Nápev
Ó Maria Panno krásna	1 hl.	4	Hollý 1804	Seid 1718
Smutný čas nynejší	1 hl.	7	CS 1696	Božan 1719
Kráľ neba zeme na oslici kráča	1 hl.	11	Knapp 1838	CC 1655 (Rozmýšľajme dnes)
Ó ľudu môj, o národ môj	1 hl.	72		
Ó môj Ježišu zranený	1 hl.	73	Hollý 1804	Hollý 1804
Sláva Kráľa sa zjavuje	1 hl.	75		Hausenka 1681 (var.)
Ó zármutku srdca smútku	1 hl.	77	Fialka 1807	
Pán Ježiš Kristus vstal zmrtvých	1 hl. + organ	119	CC 1655	CC 1655
Litánie o Všetech Svätých	4 hl. (CATB)	124		
Litánie o najsv. mene Ježiš	4 hl. (CATB) / 1 hl.	137		
Chvál slavného jazyk ľudský	1 hl.	153	CC 1655	GR
Budiž pozdraveno, ó presväté Telo	1 hl.	153	RadlinskýNV	
Ó Bože veľiký z vysokosti	1 hl.	155		
Svätý, Svätý, Svätý	1 hl.	155	Fialka 1807	Hollý 1804

litánie, aj keď nestrofický variant hymnu Te Deum, naopak, uvádza. Porovnaj: SCHMIDTOVÁ, Ref. 2, s. 107-116.

⁷ „A tak myslím, že je tu všetko sozbierané, čo je buďto v kostoloch biskupských, alebo vo farských predpísané a dá sa upotrebovať. Všetko to je vybrané z čiastky z rímskych žaltárov a kníh predspevovacích (Psalterium, Rituale, Graduale et Antiphonale Romanum) z čiastky zo starých i novejších zbierok pesní národných, z čiastky z vlastných mojich a brata mojeho sostavkov.“ ŽAŠKOVSKÝ, Ref. 3, s. I.

Incipit (názov)	Úprava	Str.	Text	Nápev
Chváľ Sione Spasiteľa	1 hl.	156	CC 1655	CC 1655
Všeci tu prítomní, kresťani veriaci	1 hl.	158		
Kloňme sa hostie	1 hl.	158	VF 1847	MML Ed. Hung. 1853
Zdrav buď Kriste najkrásnejší	1 hl.	160	Holan 1694	MML Ed. Hung. 1853
Ach vitaj na-stokrát	1 hl.	161	Fialka 1807 (Ach vitaj, zavítaj)	
Ach láska veliká Boha môjho	1 hl.	162		
Budiž pozdravená svätá hostie	1 hl.	163	Hollý 1804	Hollý 1804
Pokľakni na kole-ná, ó duše	1 hl.	164		Hollý 1804
Ejhľa kňaz veľiký	1 hl. + organ	166		
Slavná Matko Spasiteľa	1 hl. + organ	211	Knapp 1838	MML Ed. Hung. 1853
Zdravas Kráľovno nebeská	1 hl. + organ	212	Knapp 1838	MML Ed. Hung. 1853
Raduj sa Kráľovno nebeská	1 hl. + organ	213	CC 1700	CC 1655
Vitaj Kráľovno nebeská	1 hl. + organ	216	CC 1655	Hollý 1804
Preto my v poní-ženosti	1 hl. + organ	218		GR
Skrytý Bože, my sa Ti klanáme	1 hl. + organ	219	Hollý 1804, var.	Lhut 1777 ^b
Teba Boha chváli-me, Ťa	1 hl. + organ	223	Fialka 1807	GR, Tonus sim-plex
Teba Boha chváli-me, teba Pána	1 hl. + organ	224	RadlinskýNV	Wien um 1776

Okrem citovaných liturgických spevov a duchovných piesní so slovenskými textami sú tu aj odkazy na niektoré ďalšie slovenské duchovné piesne, avšak iba s incipitom, bez kompletného textu alebo melódie (*Ach kríž svätý, A na zemi budiž ľudom, Kyrie Bože náš z neba, Rozmýšľajme dnes*). Maďarská edícia z roku 1853 uvádza duchovné piesne na obdobných miestach ako slovenská. Viaceré maďarské verzie duchovných piesní majú rovnaké nápevy ako slovenské – *Feltámadt Krisztusz ez napon (Pán Ježiš Kristus vstal zmŕtvých), Imádunk szent Osztya (Kloňme se hostie), Kenyér szinben elrejtett (Zdrav buď Kriste najkrásnejší), Szent vagy Uram, szent vagy (Svätý, Svätý, Svätý), Ez nagy szentség valóban (Pokľakni na kolená)*. Iné piesne síce nie sú v slovenskej verzii manuálu, ale ich slovenské kontrafaktúry poznáme z našich prameňov 19. storočia – *Megasztalja lelkünk é Szentséget (Já sem si vyvolil za ochranu), Üdvözlégy édes Jézu-*

sunk (*Vitaj milý Jezu Kriste*). V druhom vydaní maďarsko-latinskej edície z roku 1876 sú niektoré kontrafaktúry slovenských duchovných piesní vynechané.⁸

Žaškovského tlač, pochopiteľne, nenahrádza bežný „ľudový“ spevník. Nakoľko však obsahuje slovenské duchovné piesne, začleňuje sa medzi tlačeneé hymnologické pramene s notovanými melódiami piesní, ktorých u slovenských katolíkov nebolo do tej doby príliš veľa. Po dvoch vydaniach Szöllősiho spevníka *Cantus Catholici* z rokov 1655 a 1700 nasledovali s veľkým odstupom v 1. polovici 19. storočia 3 menšie notované spevníky – *Nábožné katolícké pesničky* Jura Hollého (dve totožné vydania – Trnava : Jelínek, 1804 a 1822), *Pobožné písne, najhlavnejšie prosby a tajemstvá kresťanského-katolíckého náboženstva v sebe obsahujúce* (Pešť : Landerer, 1831), *Spůsob pred- i popoldných Služby bozkých* Antona Knappa (Trnava : Jelínek, 1838) a po nich obsiahlejší *Katolícký spevník* Jána Hollého s úpravami nápevov od Martina Eliáša (Viedeň : Hodík, 1846). Okruh melódií k slovenským duchovným piesňam v spomínaných prameňoch nie je príliš široký. Viaceré nápevy sú u Žaškovského zaznamenané v tlačenej podobe po prvýkrát. Okrem štvorhlasných responzórií v litániách, ktoré sú nepochybne dielom Žaškovských, nemáme v starších slovenských prameňoch doložené melódie k textom piesní *Ó ľudu môj, ó národ môj, Ó zármutku srdca smútku, Budiž pozdraveno, ó presväté Telo, Ó Bože veľiký, Všetci tu prítomní, Ach vitaj nastokrát, Ach láska veľiká, Ejhľa kňaz veľiký*. Prípadné autorstvo bratov Žaškovských je aj tu vysoko pravdepodobné, najmä ak sám editor výslovne uvádza, že čerpal „z čiastky z vlastných mojich a brata mojeho sostavkov“. Niektoré z týchto nápevov sa stali samozrejmom súčasťou neskorších katolíckych spevníkov na Slovensku, napr. *Ach vitaj nastokrát, Budiž pozdraveno*. Pripomeňme, že bratia Žaškovskí sa v tej dobe intenzívne venovali aj maďarským kancionálovým piesňam.⁹

Texty slovenských piesní *Manuale*, ktoré revidoval Andrej Radlinský,¹⁰ pochádzajú zväčša zo starších prameňov, iba ojedinele sa stretávame s novšími verziami z Knappovho spevníka, prípadne z Radlinského tlači. Bratia Žaškovskí však pridali aj niektoré nové texty. V starších prameňoch nemáme doloženú slovenskú verziu latinského hymnu *Vexilla Regis prodeunt* (*Sláva Kráľa sa zjavuje*), veľkopiatočnú pieseň *Ó ľudu môj*, texty eucharistických piesní *Ó Bože veľiký z vysokosti, Všetci tu prítomní kresťani veriaci, Ach láska veľiká Boha môjho, Poklakni na kolená*, pieseň na uvítanie biskupa *Ejhľa kňaz veľiký* a slovenskú verziu eucharistického hymnu *Tantum ergo* (*Preto my v poníženosti*).

⁸ Vo vydaní *Karénekés Kézikönyv... Egerben 1876* chýbajú piesne *Kenyér szinben elrejtett a Me-gaszalja Ielkünk é Szentséget*.

⁹ Spolu s Béloom Tárkányom pripravili do tlače krátko po obidvoch edíciách *Manuale* maďarský spevník so štvorhlasnými úpravami duchovných piesní. O niekoľko rokov vydali aj maďarský cirkevný spevník pre mládež. Porovnaj: TÁRKÁNYI, Béla József – ŽAŠKOVSKÝ, František – ŽAŠKOVSKÝ, Andrej: *Katolikus egyházi énektár*. Eger, 1855. ŽAŠKOVSKÝ, František – ŽAŠKOVSKÝ, Andrej: *Énekkönyv. Magyar és latin egyházi énekek*. Eger, 1859. Obidva spevníky vyšli neskôr v ďalších vydaniach. Porovnaj: SCHMIDTOVÁ, Alexandra, Ref. 2, s. 133-134.

¹⁰ „...pesne ale ponapravoval (totiž Radlinský, pozn. autora) natolko, nakoľko to dopustil rozmer slabík v slovách metricky viazaných a rovnoznenie posledných slabík verše zakončujúcich.“ ŽAŠKOVSKÝ, Ref. 3, s. II.

Vplyv Žaškovského príručky na neskoršie spevníky môžeme dokumentovať najmä revidovaným levočským vydaním nenotovaného spevníka *Velká Fialka* z roku 1855.¹¹ Ten v rámci obsiahlejšieho výberu vyše 200 duchovných piesní zahŕňa takmer všetky texty *Manuale*, okrem mariánskych antifón, piesne *Všetci tu přítomní* a veršovanej parafrázy *Te Deum* s Radlinského textom. Časovo príbuzným prameňom je aj nenotovaný *Křesťansko-katolický spěvník* Františka Sasinka, vydaný v roku 1858 v Budíne, ten však obsahuje podstatne menej textov zo Žaškovského *Manuale*, podobne ako neskoršie vydania *Nábožných výlevov* Andreja Radlinského. Obmedzený okruh textov a nápevov sa tradoval aj v ďalších slovenských spevníkoch jágerskej arcidiecézy, okrem novších vydaní *Velkej Fialky* ide najmä o tlače vydané v Ružomberku (*Aleluja* Štefana Janovčíka, *Nábožný křesťan* s organovým sprievodom Jozefa Chládko). Piesne *Jednotného katolíckeho spevníka* Mikuláša Schneidra-Trnavského obsahujú 10 odkazov na Žaškovského *Manuale*, avšak v niektorých prípadoch tieto odkazy vôbec nezodpovedajú textom ani nápevom z tohto prameňa.

Slovenské duchovné piesne s organovým sprievodom

Tlačené knihy organových sprievodov ku kancionálovým piesňam v klavírnej sadzbe v dobe vydania Žaškovského rituálu nemali u slovenských katolíkov dlhšiu tradíciu. Nedostatočná úroveň hudobného vzdelania väčšiny dedinských kantorov a organistov v Uhorsku už koncom 18. storočia predstavovala výzvu pre novozriadené štátne vzdelávacie inštitúcie a neskôr učiteľské preparandie.¹² Od začiatkov existencie hudobnej triedy pri normálnej škole v Bratislave patrila k jej hlavným úlohám príprava organistov a kantorov. Franz Paul Rigler vo svojom spise *Pro Memoria* z 23. 4. 1788 cituje v tejto súvislosti „normálny omšový spev“, *Normalgesang*, nariadený Jozefom II., čiže omšovú pieseň *Wir werfen uns darnieder*. K nemeckej textovej verzii Rigler pripísal maďarskú aj českú. V rámci krátkeho 3- až 5-mesačného kurzu mohli budúci dedinskí organisti ľahšie zvládnuť takýto zjednodušený hudobný sprievod celej omšovej liturgie.¹³ Rigler v predslove svojej učebnice spevu a hry na klávesovom nástroji vydané v Budíne v roku 1798, ktorej súčasťou boli aj organové sprievody k 33 duchovným piesňam z „Normal-

¹¹ *Fijalka lubežnej vůně alebo: Sbirka cirkevných písní ku před- a popoludňajšším Službám Božským pro lid křesťansko=katolický znova usporadaná, opravená a rozmnožená. W Lewoči, tlačen Jána Werthmüllera a sina. 1855.* Zostavovateľom tohto vydania bol Pavol Still, farár z Vyšných Repášov, ako to vyplýva z poznámky v závere zbierky: „A to wssetko ku wätszej Cti, a Chwäle Božej, a k duchownému prospěchu katolíckým křesťanom zberal, napravil, a rozmnožil. Pawel Still, farár Wyssno=Repasský.“

¹² Prvým samostatným učiteľským ústavom na území Slovenska bol cirkevný Učiteľský ústav v Spišskej Kapitule založený spišským biskupom Ladislavom Pyrkerom v roku 1819. Porovnaj: SZORÁDOVÁ, Eva: *Hudba na Učiteľskom ústave v Spišskej Kapitule (1819 – 1949)*. In: KAČIC, Ladislav (ed.): *Musicologica Slovaca et Europaea XIX*. Bratislava: Ústav hudobnej vedy SAV, 1994, s. 153-160.

¹³ Porovnaj: KOWALSKÁ, Eva: *Reforma – škola – hudba (Pôsobenie Franza Paula Riglera v Bratislave)*. In: *Musicologica Slovaca et Europaea XVII*. Bratislava: ASCO; Ústav hudobnej vedy SAV, 1992, s. 38. K súvislostiam pedagogického pôsobenia F. P. Riglera v Bratislave porovnaj tiež: ČEPEC, Andrej: *Franz Paul Rigler a jeho tvorba pre klávesové nástroje*. In: *Slovenská hudba*, roč. 37, 2011, č. 3, s. 224.

gesangu“, okrem iného pripomína, že na preparandistov by sa nemali klást neprimerané nároky. Uvádza, že v hre na organe počas liturgie často dochádza k zlej interpretácii najmä pri predohrávaní duchovných piesní, ako aj pri dohrách a medzihrách, čo veriacich skôr vyrušuje. V tejto súvislosti vyjadruje presvedčenie, že kantorom stačí dobre ovládať jednoduché kadenčné harmonické sledy pred a po speve, ako aj správne modulovať v prípadoch, že za sebou nasledujú spevy v rôznych tóninách. Snahy o tzv. „preludovanie“ považuje pri bohoslužbách za zbytočné a nevhodné, o to viac, že si to vyžaduje potrebnú zručnosť.¹⁴ V našich rukopisných prameňoch sa čiastočne vypisované organové sprievody k duchovným piesňam v klavírnej sadzbe objavujú od prvých desaťročí 19. storočia. Zväčša ide o troj- až štvorhlasné úpravy v klavírnej sadzbe. Niekedy dochádza k paradoxnej kombinácii vypisovania číslovaného basu v ľavej ruke s dvojjzvukmi, prípadne trojjzvukmi v pravej ruke. Tieto zápisy možno chápať ako istý druh mnemotechnickej pomôcky pre organistu pri interpretácii generálneho basu.¹⁵ Spevník Jána Hollého s organovým sprievodom Martina Eliáša vydaný vo Viedni v roku 1846 je prvou slovenskou katolíckou tlačou s kompletným organovým sprievodom k duchovným piesňam. Hoci vyškolení organisti v jeho dobe ovládali prax generálneho basu, amatéri a začiatočníci vypisovaný sprievod zrejme potrebovali, ako sám autor uvádza vo svojom predslove: „Vím dobre, že vzdelaní a vycvičení organíci k jakejkolvek melodii súcí próvod a, jeli potrebná, i pohrávku sami vymysleť môžu; pre týchto ale sem próvod ani nepísal, než pre začátečníkov a pre takých, kterým potrebná k tomu schopnosť chýbí.“¹⁶ Z nášho pohľadu je zaujímavý termín „pohrávka“. Jeho obsah môže byť dosť široký, a teda nie celkom jednoznačný.¹⁷ V kontexte svojej organovej príručky k Hollého spevníku má Eliáš nepochybne na mysli niekoľkotaktové organové dohry, ktoré pripojil na záver jednotlivých duchovných piesní.¹⁸ Je zrejme, že v Eliášovej dobe bola prax „preludovania“ organistov

¹⁴ „Bei diesen Umständen des Preparanden würde es unbillig seyn, mehr von ihm zu verlangen, als er bedarf, und füglicherweise leisten kann, besonders da auf der Orgel alle Vor- und Nachspiele (Praeludien) wozu Zeit, und Geschicklichkeit erfordert wird, überflüssig sind: indem sie schlecht vorgetragen, die Versammelten meistens mehr stöhren, als erbauen. Ein richtiger Schlußfall (Cadenze) vor, und nach dem Gesange; ein reiner Übergang von einer Tonart in eine andere: da, wo mehrere Gesänge in verschidenen Tonarten aufeinander folgen, ist alles, was er in dieser Rücksicht braucht; denn Spielsucht, und Gauckeley passen nicht für den Ort der Andacht, und der Geisteserhebung.“ Porovnaj: *Anleitung zum Gesange, und dem Klaviere, oder die Orgel zu spielen... Für Tonlehrer, Schulleute, und Musikliebhaber in dem Königreiche Ungarn... Verfasset von Franz Paul Rigler, gewessten öffentlichen Tonlehrer der königl. Hauptnacionalschule zu Preßburg.* OFEN, im Verlage der königl. hungar. Universitätsbuchdruckerey. 1798, s. II.

¹⁵ Príkladom takeho prameňa je anonymný katolícky spevník s čiastočne nečitateľným titulom *Laudate Dominum in sonoribus, Laudate eo cum psalterio, Cythara, Laudate eum in [vocibus] et Choro [solemnitate] cum [...]* et Organo z roku 1809 (SK-Msnk, B VI/3).

¹⁶ *KATOLÍCKÍ SPEVNÍK obsahující Pesně na všeckí wíročité Slawnosti, jako též Pesně o Swatich Božích, a w rozličních Časoch a Potřebách od Jana Hollého Spewem a Prówodem Organa opatrené od Martína Eliáša.* Viedeň, 1846, Predmluva, s. [III].

¹⁷ *Pohrávka – hra, hranie, collidium: spolúhra, pohráwánj...* (Syllabus dictionarij Latino-Slavonicus... in Orthographo Slavonico Idiomate, quod exemplis deducitur. 1763). Porovnaj: MAJTÁNOVÁ, Marie: „pohrávanie“. In: *Historický slovník slovenského jazyka III (O-P)*. Bratislava : VEDA Vydavateľstvo SAV, 1994, s. 639.

¹⁸ Martin Eliáš chápe pohrávku ako ekvivalent postlúdia. „K ostatným pesňám sem já melodie vypracoval a jak teto tak i onne z vatšej částky tak zvanými Postludiami čili Pohrávkami opatril“. Ref. 16, Predmluva, s. [III].

pri interpretácii duchovných piesní bežná a pravdepodobne aj degradovaná, obdobne ako to pred takmer polstoročím kritizoval Rigler. Skutočnosť, že Eliáš doplnil „postlúdiá čili pohrávky“ ku všetkým duchovným piesňam, svedčí o jeho snahe túto prax usmerňovať v zmysle dobrého vkusu a primeranej miery. Pripomeňme však, že termín „pohrávka“ sa mohol vzťahovať rovnako aj na krátke pasáže medzi jednotlivými veršami, resp. frázami piesní, prípadne predohry alebo nástupné pasáže organistu pred začiatkom spevu. S tými sa u Eliáša stretávame len ojedinele. František Žaškovský vo svojom úvode k *Manuale* uvádza: „Piesne, tam, kde treba, sú opatrené prívodom organu a obyčajnými pohrávkami...“¹⁹ V jeho organových sprievodoch k spevom sú len výnimočne vsunuté dohry, u duchovných piesní so sprievodom nezaznamenávame ani jeden takýto prípad. Na druhej strane výskyt krátkych pasáží pred spevom alebo medzi veršami, resp. hudobnými frázami na spôsob vypisovaných melodických ozdôb je u Žaškovského pravidlom. Môžeme sa teda právom domnievať, že jeho poznámka sa vzťahuje najskôr na ne.

Organový sprievod je v Žaškovského rituáli pripojený k nasledovným duchovným piesňam:

1. Pieseň k procesii na slávnosť vzkriesenia (*Pán Ježiš Kristus vstal zmrtvých*);
2. Pieseň na uvítanie biskupa vo farských kostoloch (*Ejhla kňaz veliký*);
3. Piesne k poklone Sviatosti oltárnej (*Preto my v poníženosti, Skrytý Bože, my sa Ti klanáme*);
4. Mariánske antifóny (*Slavná Matko Spasiteľa, Zdravas Královno nebeská, Raduj sa Královno nebeská a Vitaj Královno nebeská*);
5. Parafraza ambroziánskeho chválospevu *Teba Boha chválime*.

Na príklade veľkonočnej piesne *Pán Ježiš Kristus vstal zmrtvých* môžeme ilustrovať charakter organových úprav bratov Žaškovských vo vzťahu k organovým úpravám v tlačенých príručkách Martina Eliáša a Jána Egryho.²⁰ Ide nepochybne o jednu z najstarších tradovaných duchovných piesní u nás. Nápev a text je adaptáciou celoeurópsky rozšíreného stredovekého latinského cantia *Surrexit Christus hodie*. Táto pieseň sa tradične spievala a dodnes spieva počas procesie na Slávnosť vzkriesenia, ktorá uzatvára obrady Bielej Soboty v katolíckych kostoloch (Obr. 2). V Žaškovského *Manuale* je nasledovný popis: „Potom kňaz povznešenejším hlasom zaspieva piesen velikonočnú: ‚Pan Ježiš Kristus‘ atď. a sbor pokračuje ďalej: Alleluja atď... Potom sa ide s processiou von z kostola, jestli je čas pohodlný, ináče ona sa odbavuje v kostole, a jestli tam neni miesta, ide sa rovno od hrobu k oltáru.“ Pieseň sa teda začínala úvodnou intonáciou kňaza, na ktorú nadväzoval spev veriacich počas procesie vedený spevákmi z chóru so sprievodom organového pléna. Organový sprievod sa zrejme začínal kvintaktordovým rozkladom pred refrénom „Alleluja“, čo malo umocniť efektný nástup organového pléna. Úvodné štvortaktie hral organ podľa všetkého iba v ďalších strofách piesne. To je zrejme dôvod, prečo je úvodná intonácia kňaza v rituáli notovaná tou istou notáciou ako chorál.²¹

¹⁹ ŽAŠKOVSKÝ, František: Ref. 3, s. I.

²⁰ Porovnaj: KATOLÍCKÍ SPEVNÍK, Ref. 16; *Katolícký SPEVNÍK so sprievodom organu usporiadal a vydal Ján Egry, riaditeľ hudebnického sboru v katedrálom, a farskom kostole a učiteľ hudby na kr. praeparandii v baňskej Bystrici. V Brne 1865.*

²¹ Alexandra Schmidtová charakterizovala tento spev ako „chorál so sprievodom organa“, vychádzajúc z chorálovej notácie úvodnej intonácie kňaza. Ide však o duchovnú pieseň, ktorej úvodná fráza je zaznamenaná chorálovou notáciou. Porovnaj: SCHMIDTOVÁ, Ref. 2, s. 110.

Pieseň tvorí súčasť všetkých slovenských katolíckych kancionálových tlačí. V Eliášovej knihe organových sprievodov k spevníku Jána Hollého je k novej textovej verzii *Vítaz Kristus z mrtvých stává* (text Jána Hollého) adaptovaný v zásade tradičný nápev v dórskom mode, s ojedinelým využitím prechodných tónov (Obr. 3). Tie sa zrejme zažívali v interpretačnej praxi cirkevného spevu 18. storočia, ako to naznačuje aj verzia v spevníku Jura Hollého, tlač 1804.²² Eliášov organový sprievod harmonicky vychádza z ústrednej tóniny d mol, z ktorej vzápätí moduluje do prirodzenej dominanty a mol. V refréne sa z a mol vracia späť do d mol. Eliáš dokonponoval k piesni štvortaktovú dohru obohatenú chromatickými postupmi a kontrapunkticky vedenými hlasmi vyúsťujúcimi do záverečného prietahu. Aj keď Eliáš v nadpise uvádza funkciu piesne ako sprievodnú k procesii vzkriesenia, začiatok organového sprievodu od refrénu nie je z jeho notačného zápisu zrejmy. Eliášova verzia bola podľa všetkého inšpiráciou pre Jána Egryho, ktorý vo svojom *Katolíckom spevníku* použil nielen ten istý variant textu, ale prevzal v zásade Eliášovu úpravu, ktorú obohatil vypísanými pasážovými postupmi pred začiatkom strof a pred refrénom. Vyznačenie použitia pedálu v záverečnom spoji D – T pred refrénom má zrejme upozorniť na efekt zhutnenia organového sprievodu pri nástupe refrénu. Môže to súvisieť s interpretáciou prvej strofy začínajúcej intonáciou kňaza. Egry, podobne ako Eliáš, k svojim organovým sprievodom pripája krátke medzihry, na rozdiel od Eliáša sú však menej prepracované vo vedení hlasov (Obr. 4).

Organový sprievod bratov Žaškovských je v porovnaní s Eliášom a Egrym riešený odlišne. V prvom rade reflektuje popri tradičnom texte z *Cantus Catholici* upravený nápev piesne. Hlavnou odchýlkou je zjednodušený melodický incipit, bez úvodného kvintového skoku. Žaškovskí transponovali nápev o terciu vyššie, čo okrem iného zodpovedá funkcii príručky určenej prioritne spevákom na chóre. V harmonickom priebehu organového sprievodu úvodná fráza nedomoduluje, ale tonálne je zakotvená v c mol. Modulácia do subdominantnej tóniny f mol nasleduje až v refréne. Celá pieseň tak osciluje medzi dvoma tonálnymi centrami – pričom dominanciu má c mol, čo vyplýva aj z predznamenanania. Harmonický priebeh organového sprievodu v Žaškovského rituáli sa teda odlišuje od Eliášovho, ktorého tonálnym centrom je jednoznačne d mol (čo v transpozícii u Žaškovského zodpovedá tónine f mol). Z hľadiska sadzby je sprievod Žaškovských predsa len oživený občasnými pohybmi vo vnútorných hlasoch. Zaujímavá je aj prechodná pasáž vo forme akordického sledu na začiatku 3. taktu refrénu. Napriek tomu, že tieto organové „pohrávky“ mali utilitárnu funkciu, Žaškovskí sa ich snažili riešiť variabilným spôsobom, v snahe vyhnúť sa stereotypom, ktoré by túto manieru trivializovali.

Riešenia organových sprievodov k slovenským duchovným piesňam v Žaškovského *Manuale musico-liturgicum* odrážajú na jednej strane starší ideál jednoduchého organového sprievodu éry klasicizmu, ktorý uprednostňoval akordické postupy s minimalizovaním kontrapunktu a striedmejšie využívanie hustej sadzby. Na druhej strane reflektujú novší vývoj smerujúci okrem tonálnych vybočení v harmonickej zložke k zvukovo bohatšej organovej hre s diferencovanou dynamikou a účinnou gradáciou.

²² Porovnaj: RUŠČIN, Peter: Nábožné katolícke pesničky Jura Hollého – prvý notovaný kancionál slovenských katolíkov po *Cantus Catholici*. In: *Musicologica Slovaca*, roč. 5 (31), 2014, č. 2, s. 286.

Hoci sprievody bratov Žaškovských využívajú prípravné organové pasáže (pohrávky) pred a medzi frázami, je badať snahu o vyváženosť medzi funkčnosťou týchto vsuviek a esteticky motivovaným zmyslom pre detail. Ich ideálom je skôr klasická vyváženosť a cit pre mieru, čím stoja niekde na pomedzí medzi klasickou školou a novým zvukovým ideálom ďalšej generačnej vlny organistov 2. polovice 19. storočia.

Záver

Napriek relatívne malému počtu slovenských duchovných piesní v *Manuale Musico-liturgicum* Františka Žaškovského môžeme konštatovať, že tento výber obohatil slovenskú katolícku hymnografiu 19. storočia o nové texty a nápevy, ktoré v určitej miere ovplyvnili aj neskoršiu tradíciu. Žiaľ, bratia Žaškovskí nepripravili v ďalších rokoch ani jedno vydanie vlastného slovenského spevníka duchovných piesní, čo je zrejme dôsledkom jednostrannej orientácie jágerskej kapituly na rozvíjanie maďarského cirkevného spevu, ktorá sa v nasledujúcom období ešte zvýraznila. Samotný fakt, že latinsko-slovenská edícia vôbec vyšla, možno pripísať dočasným priaznivým okolnostiam a podpore vyššieho kléru, ktorú editor nezabudol spomenúť vo svojom predslove. Latinsko-slovenská edícia *Manuale* tak zostala jediným príspevkom bratov Žaškovských do slovenskej hymnografie 19. storočia. Vďaka organovým partom k liturgickým spevom a niektorým piesňam prispela vo svojej dobe aj k rozvíjajúcej sa tradícii edícií slovenských spevníkov s organovým sprievodom, ktorá zažila svoj rozkvet o niekoľko desaťročí neskôr.

Príspevok je súčasťou grantového projektu VEGA č. 2/0078/12, riešeného v Ústave hudobnej vedy SAV.

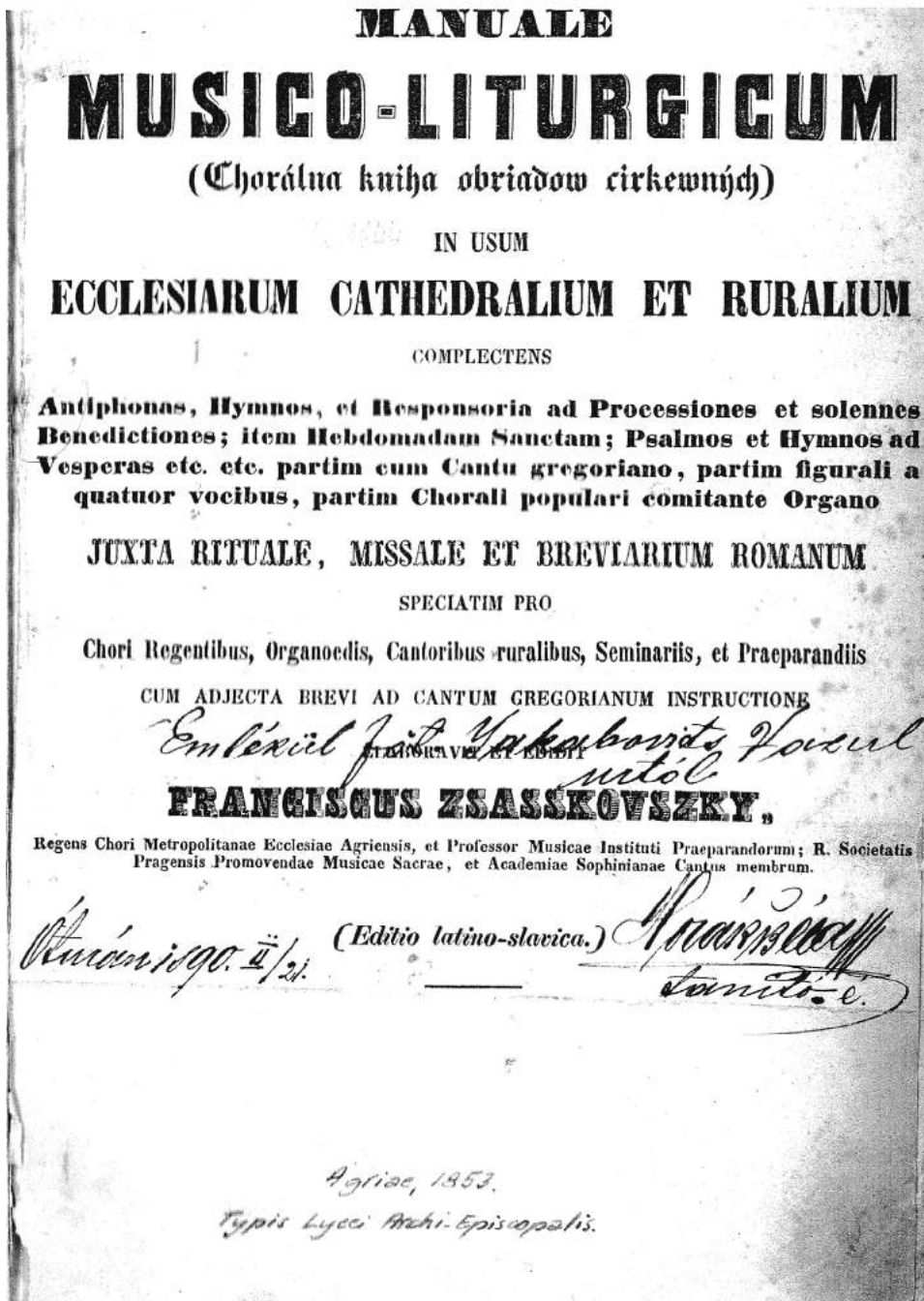
Skratky prameňov²³

CC (rok vydania)	<i>Cantus Catholici</i>
Hausenka 1681	<i>CANTIONALE RITVALE Ceremoniarum Ecclesiasticarum, In præcipuis ANNI SOLENNITATIBUS Usurpari præscriptarum, uali & Antiphonario Romano, juxta usum Diœcesis Strigoniensis, laudabiliq; passim per Hungariæ regnum observatione collectarum. Autoritate Celissimi, ac Reverendissimî Principis, ac Domini, Domini GEORGIJ SZELEPCHE-NY... Per R.P. NICOLAUM AUGUSTINUM Ab Immaculata Conceptione B.V.M.S.P.S. in Usu Villanorum Oppidanorumq; Chororum. VIENNÆ AUSTRLÆ, Typis Joannis Christophori Cosmerovij, Sac. Cæs. Majest. Typographi Aulici, 1681.</i>
Holan 1694	<i>CAPELLA REGIA MUSICALIS. Kaple Kráľovská Zpěwnj a Muzykálnj w Ržeči a gazyku Cžeském Swato-Wáclawském... To gest: Kancyonál A Knjha Zpěwnj Na wssechny Swátky a Slawnostj Wegročnj Nynj w nowě wydaná: S obwzlásstnj powolenjm potvrzenjm a schwálenjm; Wysoce Oswjc:</i>

²³ Skratky nemeckých prameňov uvádzame podľa bibliografie DKL. Porovnaj: AMELN, Konrad – JENNY, Markus – LIPPHARDT, Walther: *Das deutsche Kirchenlied. Verzeichnis der Drucke von den Anfängen bis 1800*. Kassel; Basel; Tours; London : Bärenreiter, 1975 (RISM BVIII/1).

- a Neydüstogněgssýho Knížete pána Pána JANA FRIDRICHA Arcy-Biskupa Pražského... Od Wáclawa Karla Holana Rowenského Wyhradnjho Kostela Wyssehradského Kapelmistra. v Starém Městě Pražském w Welké Karlowé Kollegi v Giřjho Labauna. Léta od Porodu Panenského 1693. (1694)*
- CS 1696 *Cithara Sanctorum... w Lewoči 1696.*
- Božan 1719 *Slawiček Rágský Na Stromě žiwota Sláwu Tworcy Swému Prospěwugjcy... Od Dwogi Cti hodného Kněze Jana Joseffa Božana Faráře Chraustowského... Wytisštěný w Hradcy Králowé nad Labem u Wáclawa Tyběly 1719.*
- Hollý 1804 *Nábožné katolické pesňički o tagemstwách wíri a Swatích Božích k Službám bozkím na rozličné Roka Časy a Příhodi prisluchagicé. K rozmnoženiu Sláwi Božej a k duchownému prospěchu wericích Duši w gedno zebraané, a znouw na Swetlo wydané. Z milostiwého Rozkazu Geho Excellencie Nagoswitenegssihho Pána Pána Franciška XAV. FUCHS z Milosti Bozkég Nitránského Biskupa. W Trnawe, witlačené u Wáclawa Gelínka Křihht. R. 1804.*
- Fialka 1807 *Figálka Ljbežneg Wuňe, aneb Rozličné Pjsně, take dodáwagu se widané Články Wjri, Naděge, a Lásky, neb Pjseň k negswétegssj Oběti nowozákone, gakž pri nowém sporádánj Služeb Božjch k wseobecnému Vžjwánj predepsaná gest. Po Páti krát na swetlo widána. [b.m.] 1807.*
- Knapp 1838 *Spósob pred= i popolodních Službi Bozkích pre Lud krestansko=katolickí s doloženíma w obecních Potrebách Modlitbami a Pěsnami. Zebrał, napravil a rozmnožil Anton Knapp, Farár krupanskí. S powolením duchownég Wrchnosti. W Trnawe, Nákladem a litterami Gána Krst. Gelínka. 1838.*
- VF 1847 *Welka Figálka libežneg Wuňe, aneb rozlične Pisně: při Mši swateg, pred a po kazańím, Adwentne, po Litaniach, na Čas Božího Narození, na nowí rok, Postne, o Wzkřišení, o Zeslańí Ducha Swateho, o Sw. Trogici, o welebneg Oltarneg Swatosti... k wšeobcnemu Užíwání, obsahugica. W Lewoči Pismem Jana Werthmüllera a Sina. 1847.*
- RadlinskýNV *Nábožné Wýlewy srdce katolického krestana. W Budíne 1850. Tiskem Martina Bagó.*
- MML Ed. Hung. 1853 *Manuale musico-liturgicum... Editio latino-hungarica. Eger 1853*
- GR *Graduale Romanum*
- AR *Antiphonale Romanum*

OBRAZOVÁ PRÍLOHA

Obr. 1: Titulná strana latinsko-slovenskej edície *Manuale*. Exemplár z knižnice ÚHV SAV

Sacerdos
Pax vo-bis e-go sum. Al-le-lu-ja.

Chorus
No-li-te ti-me-re, Al-le-lu-ja.

Et eadem verba his adhuc repetit Officians semper altius elevando vocem: et Chorus simili tono respondet.

Tandem alta voce incipit Officians Cantum Paschalem lingua Vernacula: „Pán Ježíš Kri-stus atd. Cantoribus prosequentibus, Alleluja.

A ty isté slová opakuje dva razy vždy vyšším hlasom, a Ebor odpovedá tým samým spôsobom.

Potom kniž poníženejším hlasom zaspieva Piesen Velikonocná: „Pán Ježíš Kristus“ atd. a Ebor pokračuje ďalej: Alleluja atd.

Sacerdos.
Pán Je-žíš Kri-stus vstal zmrtvých.

Chorus.
1. Pán Je-žíš Kri-stus vstal zmrtvých, Alle

Organo.

lu-ja, chváľme Boha, Boha své-ho

2. K poteseniu ľudí hriechnych, Alleluja, chváľme Boha, Boha svého.
3. Ktorý smrť ťažkú podstúpil, Alleluja, chváľme atd.
4. Aby nás biednych vykúpil, Alleluja, atd.

26

48. NA SKRIŠENÍ KRISTA PÁNA PRI PRŮVODĚ.

Spew.

Průwod
Organa.

nech je Chwála Bo-hu da = ná.

49. NA SLAVNOST SKRIŠENĀ KRISTA PĀNA.

Obr. 3: Organový sprievod Martina Eliáša k duchovnej piesni *Vítaz Kristus z mrtvých stává* (tlač Viedeň, 1847)

Piesne velikonočné.

Na Vzkriesenie.

73. Prvá.

1. Vítaz Kristus z mrtvých vstá - va!

Red.

Al - le - lu - ja, nech sa chwála Bohu vzdá - va.*

Medzihra.

2.
Vykúpenie dokonáva,
Alleluja atď.

*) Aleho: Chváľme Boha, Boha svojho.

Obr. 4: Organový sprievod k piesni *Vítaz Kristus* v Katolíckom spevníku Jána Egryho (tlač Brno, 1865)

Antiphonae Marianae.

Alma Redemptoris Mater.

Dicitur a Vesperis Sabbati ante Dominicam || *Spiewa sa od I. Nieszpor prwej Nedele Advent-
1. Adventus, usque ad Purificationem inclusive.* || *nej, aź do Gromnic, čili Dęstowania P. Marię.*

Al-ma Re-dem-pto-ris Ma-ter, quae per vi-a coe-li,
por-ta manes et stella ma-ris, suc-cur-re ca-den-ti.

Surgere, qui curat populo; tu quae genuisti, natura mirante, tuum — sanctum Genitorem.

Virgo prius, ac posterius, Gabrielis ab ore; sumens illud Ave, peccatorum miserere.

V. Angelus Domini nunciavit Mariae. R Et concepit de Spiritu Sancto.

Oremus, Gratiam tuam, quaesumus Domine, mentibus nostris infunde: ut, qui Angelo nunciante Christi Filii tui incarnationem cognovimus, per passionem ejus, et crucem ad resurrectionis gloriam perducamur. Per eundem Christum Dnum nostr. R. Amen.

(A 1. Vesperis Nativitatis, et deinceps).

V. Post partum Virgo, inviolata permansisti. R. Dei Genitrix intercede pro nobis.

Oremus, Deus, qui salutis aeternae, Beatae Mariae Virginitate foecunda, humano generi praemia praestitisti: tribue quaesumus: ut ipsam pro nobis intercedere sentiamus, per quam meruimus auctorem vitae suscipere, Dominum nostrum Jesum Christum Filium tuum. R. Amen.

Tá samá Antiphona, (na Notu jak powyšše).

1. Slavná Matko Spasitelá, Rodičko Wifupitelá, hviezdo na mori sa šveješ, svet padáci pozdvihuješ.

2. Prirodzenosť sa dęsila, feď w łáne swem powolila, na Anielské pozdravenie, Syna Božieho wtelente.